

Příběh ze Sudet

Soňa Málková kráčela zimní ulicí. Kalendář ukazoval teprve první prosinec, ulice už však pokryla huňatá bílá vata, která se ode dne, co se ve městě s velkou slávou zase objevil svatý Martin, vytrvale snášela z nebes. Kráčela vstříc starému domku a v ruce třímala prastarou tašku nabitou až po okraj potravinami a předměty denní potřeby. S nakupováním pro seniory začala v dobách vrcholící druhé vlny koronavirové pandemie, v době, kdy byli právě senioři obětmi strašných čísel nově nakažených, dennodenně zveřejňovaných v televizi. Soňa věděla, že musí pomoci, nelze to přeci nechat jen tak a čekat, až to někdo vyřeší. Kontaktovala místní charitu a ta jí obratem přidělila paní Milenu Němcovou, pětáosmdesátiletou vdovu. Jako dlouholetou zdravotní sestru ji znalo celé město a ona znala jej. Na svůj věk byla sice velmi vitální, i jí však bylo doporučeno, aby raději nevycházela ven. Mladá dívka si k ní velice rychle našla cestu a paní Milena byla dvacetileté studentce téměř tak blízká, jako jsou babičky blízké svým vnučkám. Soňa svou babičku bohužel nepoznala, jedna zemřela velice mladá a druhá se na onen svět odebrala, když byly děvčátku dva roky. Proto byla za paní Němcovou vděčná. Přátelství obou žen přetrvalo i poté, co zálný čínský virus ztratil svou sílu a lidem se najednou začalo lépe dýchat. Setkávaly se spolu každý pátek, Soňa vždy staré dámě přinesla nákup a ta jí na oplátku uvařila domácí bezový čaj a pak spolu rozprávěly o všem možném. Milena zasvěcovala Soňu do tajů domácího pečení a občas vyprávěla o svých veselých příhodách z mládí, Soňa zase starou paní zasvěcovala do dnešního světa a svěřovala se se svými všedními starostmi a chodila si k ní pro radu. Netrvalo dlouho a z pátečních setkání se stal velice příjemný rituál. Ač mezi nimi stálo více než šedesát let, spolu se zasednutím ke stolu v Milenině útulném obývacím pokoji všechny překážky zmizely a zůstalo jen to, čemu dnes říkáme upřímný zájem o druhého. Cesta z obchodu trvala Soňě vždy jen pár minut a očekávání příjemného zážitku povyšovalo na příjemný zážitek i samotnou cestu.

Nyní to však bylo jiné. Tu otázku odkládala dlouho a až dnes se rozhodla, že se zeptá. Ušla pár kroků a s každým dalším měla pocit, že má v botách těžké závaží, které činilo jí příjemnou cestu nesnesitelnou. Není divu, že jakmile došla k domovním dveřím, ulevilo se jí. Zazvonila a jen co spatřila Mileninu usměvavou tvář a jiskru, která jí tancovala v očích, srdce se jí rozbušilo.

„Tak tě u nás vítám, zase po týdnu. Už jsem se na tebe těšila,“ přivítala ji stará paní. „Taky tě ráda vidím,“ přitakala Soňa, nyní trochu neklidná. Následovalo pár milých vět, než se mladá dáma odhodlala zeptat. A co že jí to nedávalo spát a pro co dnes málem spadla do sněhu?

Když jde člověk ze sídlištního Konzumu do malého království paní Němcové, vždycky po levé ruce míjí rozlehlou vévodící velkému pozemku, jemuž však nikdo nevěnuje potřebnou péči. Onen nebohý dům vypadá trochu jako starý hrad, uvnitř však v trnícím sále nesídlí žádný pan král, nýbrž tam bydlí starý František Zemánek. Místní podivín, který nevychází mezi lidi a straní se jich. Pro Soňu Málkovou však není pouhým podivínem, přízrakem, který k jejich čtvrti zkrátka patří. Když se nedávno vracela od své adoptivní babičky domů, potkala toho starého blázna, jak se na ní – opřen přitom o hrábě – upřeně dívá. Měl takové zvláštní studené oči. Raději tenkrát přidala do kroku, cítila však jeho pohled stále ve svých zádech a skutečně, když se otočila, postřehla, jak od ní své oči rychle odvrátil. Neměla z něj

dobrý pocit, který ještě umocnila reakce rodičů, když se na toho povedeného mužika doma zeptala.

„Nevím, neznám ho,“ odsekla jí tehdy matka. Reagovala prakticky okamžitě, z čehož Soňa usoudila, že o něm její maminka ví více, než je ochotná dceři přiznat. V tónu jejího hlasu navíc seděla jakási nevyřčená obava či nejistota. Oba rodiče ve městě vyrůstali, museli ho přece znát, myslela si Soňa, dál se však už k rozhovoru nevracela. Usmyslela si však, že se na toho starého pána zeptá Mileny, už jen proto, že ta tady v tom Zapadákově uprostřed Sudet zná každého a nic jí neujde. Ne, nebyla drbna, ani se nevyžívala v lidských trápeních, lidi však měla ráda, jako zdravotní sestra je ostatně potkávala dnes a denně a vždy se to zkrátka tak sešlo, že o každém věděla něco. Vratme se však zpět do přítomnosti. Místnost byla provoněna silnou kávou a Soňa se nad šálkem nápoje osmělila.

„Mileno, mohla bych se na něco zeptat?“

„Jsem jedno velký ucho,“ usmála se stará paní.

„Předem se omlouvám, jestli ti šlápnu na kuří oko, ale zajímalo by mě, jestli něco nevíš o tom podivným chlapovi, co bydlí tady kousek vedle. No ten starej chlap, jak žije v tý zarostlý vile,“ dodala, když si všimla, že se její přítelkyně hned nerozpomněla.

„Jo počkej, myslíš starýho pana Zemánka?“ Soňa si nebyla jistá, jestli je starý pan Zemánek tím, koho dnes potkala. Pokrčila rameny, avšak přikývla. „No, tak to je zajímavěj příběh... Jestli ho chceš slyšet, tak se o něj s tebou podělím. Jen se tady dneska zdržíš, je to holt delší historie.“ Mladé dívce zasvítily oči, jelikož se nedočkala dalšího vyhybavého mlčení a ten muž nebyl podle všeho jen bezejmenný panák.

„No, kde bych tak jenom začala,“ uvažovala nahlas seniorka. „No, tak pan Zemánek je mladší než já, je mu tak tak přes pětasedmdesát. Já tady v ulici žiju celej život a pamatuju si, že když se narodil, tak jsem byla ve čtvrtý třídě. To víš, tady na maloměstě se nic neutají. A navíc, jeho rodiče tady patřili po válce k honoraci.“

„K honoraci?“ podivila se Soňa.

„Ano, opravdu. Jeho tatínek dělal ještě před válkou mistra v Müllerově továrně, pracoval s mým nejstarším bratrem. Byl to vlastenec a za okupace byl v odboji. Někdo od nich měl na půdě schovanou vysílačku a posílali zprávy Londýnu, co se tady v protektorátu děje a tak podobně. Skupinu pak ale odhalili a většinu z nich gestapáci pozatýkali. Vzali s sebou ale i lidi, co s tím neměli nic společného. Pamatuju si, jak odváděli pana Linkeho, místního zubaře. Bydlel ve vilce pod náměstím, opatroval si tam bylinkovou zahrádku. Byl to už starej pán, nechal u sebe přespat nějakýho parašutistu, myslel si, že je to nějakej tulák a ráno zase půjde o dům dál. Bohužel nebyl, pana doktora pak odvěkli do Brodu na gestapo. Nikdy se už nevrátil...“

Milena se odmlčela, aby se vzápětí nadechla a pokračovala ve vyprávění. „Pan Zemánek měl však štěstí, kamarádi ho během výslechů neprozradili a tím mu vlastně zachránili život. Němce však nenáviděl o to víc, přišel o tři nejlepší kamarády a švagra. Válka pak skončila a on tady v pětáctýřicátým zakládal národní výbor. V tý době už byl horlivej komunista. To víš, sám pocházel z chudý rodiny. A navíc tady tenkrát všude byli rudoarmějci, to zapůsobilo na každýho, ať chtěl, nebo ne. Pak se podílel na odsunu, osobně chodil Němce vystěhovávat a občas někomu přidal pár ran holí. Lidi však nic nenamítali, Alois Zemánek byl přece

autorita, odbojář a komunista. Nikdo ve městě si nedovolil mu oponovat. Jeho hvězda stoupala, s velkou slávou ho jmenovali národním správcem Müllerovy textilky, Müllera s manželkou a malou holkou taky předtím vyhnali. Podezřele výhodně se pak dostal i k jeho vile, do které si nastěhoval svou těhotnou manželku. Bůhví, jak to tenkrát vlastně bylo... Ale co už, to stejně nikdo nevyřeší. Zrovna jsem se v té době začínala zajímat o okolní svět a cestou ze školy jsem okolo Zemánkových chodila. Zastavovala jsem se tam a zdravila paní Zemánkovou. Byla to moc krásná paní, taková noblesní. Paní Inka – tak jsem jí tenkrát říkala – mi vždycky podstrčila něco malýho na zub. Když jsem se s tím pak pochlubila doma, tatínek mi hrozně vynadal, že si nesmím nic brát od cizích lidí. Později jsem se dozvěděla, že se pana Zemánka bál a říkával o něm, že je schopný úplně všeho.“

Milena se na chvíli zastavila v řeči a opřela se do křesla. Soně bylo jasné, že se vypravěčka právě vrátila do vzpomínek na dětství. Rázem před sebou měla obraz malé Mileny, jak kouká skrz kovaný plot do zahrady Zemánkových, kde paní Inka věší prádlo. Dívenka jí uctivě pozdraví, dají se spolu do řeči a oslnivě krásná žena jí přinese kousek cukrkandlu. „Paní Zemánková byla asi charismatická dáma...“, uvažovala nahlas Soňa.

Její starší kamarádka se pousmála. „To teda byla. Její tatínek byl notář a Inka po něm zdělila ctižádostivost. Ucházelo se o ni hodně kluků z dobrých rodin a tak trochu se čekalo, že na jednoho se usměje štěstí a povede ji k oltáři. Holka však měla svou hlavu. Na rodině si vymohla studia i svatbu s panem Zemánkem, co ho předtím potkala na hasičském plese. Měla obrovský cit pro módu. Po válce byla hrozná bída, nic nebylo, to by sis ani neuměla představit, ale paní Zemánková stejně dokázala vyjít a udávala trendy. I když se paní starostová snažila sebevíc, skutečnou první dámou – nebo jak vy dneska říkáte „miss“ – města byla paní Inka. Zanedlouho se manželům narodil syn František, to je právě tenhle pán z vilky. Táta na něj byl velice hrdej a s malým Frantíkem se chlubil úplně všude. Když kluka zapíjeli, pozval celou hospodu, chlapi slavili až do pěti do rána. Ta jejich idylka ale netrvala věčně, když byly Františkovi dva, vracel se pan Zemánek z nějaký schůzky. Bylo to ještě před převratem a chtěli z něj udělat okresního tajemníka, velký zvíře. No samozřejmě tam pak chlapi oslavovali, nějaká vodka se vypila a když se vracel na kole domů, vjel přímo pod nákladák. Řidiče pak popotahovali – no znáš to, umřel papaláš, tak se to rozmázlo. Dostal asi pět roků, ale život to stejně nikomu nevrátilo. Paní Inka zůstala s malým ve vile sama a uzavřela se do sebe. Našla si úřednický místo, přestala chodit mezi lidi a trávila čas jen s Františkem, na kterého se velice upnula.“

„Čekala bych leccos, ale tohle fakt ne.“

„To ještě ale není všechno. Počkej, přinesu ti bábovku a pak ti dopovím zbytek,“ udržovala ji v napětí Milena, načež se odebrala do kuchyně pro moučník. V mladém mozku, obdivujícím nic jiného než dobrodružství a opovrhujícím průměrností všedního dne vířila spousta otázek. Jak tahle odysea skončí, ptala se Soňa sama sebe. Tušila, že tu nejzajímavější část příběhu má teprve před sebou a čekání na hostitelku si tak rozhodně neulehčovala. O samotném podivínském sousedovi se zatím nic moc nedozvěděla, ale už jen samotné vyprávění o rodičích zasazené do poválečné euforie ji zaujalo a paní Mileně visela na rtech. Ta se znenadání vrátila, aby přerušila proud spekulativních myšlenek a pomyslnou zápalkou osvětlila další část celého labyrintu. „František rostl jako z vody a na začátku padesátých let nastoupil do školy. Byl fakt chytřej, všemu chtěl přijít na kloub, tak snad dělal mámě radost. Aspoň teda v tomhle. S klukama si totiž nehrál, moc průbojný taky

nebyl a radši si četl. Na rozdíl od většiny svých kluků se nešel ničím vyučit, ale na gymnázium, kde se stal premiantem. Jedna moje známá s ním chodila do třídy a říkala, že učení mu fakt šlo samo. Nejraději měl prý fyziku a chemii, v tom exceloval. No jak jsem už říkala, byl to podivín už tenkrát a kamarádů příliš neměl. A že by se bavil s holkama, to už vůbec ne," zasmála se Milena. Soňu tohle vyprávění zaujalo. Představila si – stále šarmantní, leč se smutkem v očích – paní Zemánkovou, která byla zvyklá hrát první housle na každé zábavě a nic se před ní neutajilo, jak zůstala sama na syna, který byl v lecčems jejím pravým opakem. Kdyby se jeho dospívání dožil tatínek – charismatický muž, který tahal za nitky po celém městě, měl by vůbec ze syna radost? Snažil by se mu porozumět? Nikdy přece nechodil hrát s ostatními chlapci hokej na zamrzlý rybník. Nikdy nebojoval o dívku na tancovače. Nikdy se nepral na plácku za školou... Přemýšlela o tom stále silněji a rázem před sebou viděla obraz blondáka s učeneckým výrazem ve tváři, jak sedí ve svém pokoji s výhledem na město, soustředěně si čte učebnici fyziky a cosi si nesouvisle zapisuje do sešitku. Nevěděla proč, ale ta představa ji učarovala. Možná to bylo tím ostrým kontrastem povah rodičů a mladého života.

„Nějak ses nám zamyslela,“ zareagovala po chvíli vypravěčka.

Sonina reakce byla pohotová. „Nic se neděje, jen mě to zaujalo,“ odpověděla spěšně.

„Jestli myslíš ten zápal do fyziky, tak se ti ani nedivím. Ani já na tyhle teoretický věci nikdy moc nebyla. Každopádně Inka s ním měla starosti. Začal se zajímat o takový ty pavědy, jako je tahle psychotronika, nebo co to je. No vůbec ty paranormální jevy. Nikomu to nešlo do hlavy, jak se může nadějně vědec zabývat tímhle? Já si teda myslím, že viděl dál než většina akademiků v té době a šel do neprobádaných vod. Po maturitě šel studovat fyziku, prý na studiích potkal i nějakou holčinu, ale asi to nebylo nic vážného, byla tady jenom jednou, asi se pak rozešli, taková drobná slečinka to byla. Bohužel chvilku po promoci mu na rakovinu zemřela i maminka, bylo jí sotva padesát. Ve vile osiřel a dům začal chátrat, to víš, on na nějaký zahrádkaření a opravy nikdy nebyl, jen to listí si na podzim pohrabe. Sehnal si místo ve výzkumném ústavu až v Praze, kam denně jezdil. Vídávala jsem ho, když chodil na vlak. Později začal dokonce učit na univerzitě, ale moc se tam chudák neuchytil. Do studentů vtloukal ty ezoterický teorie, prý tam snad pořádal seance, kde se pokoušel kontaktovat zemřelý. No pochop, za komunistů bylo tohle tabu, netrvalo dlouho a měli ho tam za blázna. A pak ho nějaká studentka obvinila, že ji během toho spektaklu obtěžoval.“

Soňa své přítelkyni rozčilením skočila do řeči. Věděla, že její intuice se nemýlí. „A já si to hnedka myslela, zdál se mi takovej podezřelej!“

„Ale Soňo, co tě nemá... Pan Zemánek a obtěžovat? Vždyť jsem ti říkala, že se s holkama nikdy moc nebavil. Když si sem přivedl ten svůj objev, koukal na ni tak jako zasněně, jak na svatej obrázek a snažil se dělat, co ji na očích viděl. Ten by nikomu neublížil, to bys poznala, kdybys ho znala trochu víc. Spíš bych řekla, že tý studentce nedal zkoušku, ona se mu chtěla pomstít a jak to byl podivín, tak se přidali i ostatní a bylo vymalováno. Měl z toho strašnej malér. Hrozilo, že do toho zatáhnou policii, nakonec se to nějak zaonačilo a skočilo to pro něj jenom vyhazovem. Musela to být asi hrozná ostuda, vůbec jsem se mu nedivila, když nadobro skončil s vědou a šel dělat údržbáře do továrny, kterou jeho tatínek kdysi vedl. Kdyby chtěl, určitě by našel nějaký učitelský místo, ale hrdost mu asi bránila. Byla to škoda, takovej nepraktickej kluk se na údržbáře stejně nehodil, beztak mu to ani nešlo, asi ho v továrně nechávali jen z úcty k tátovi, Lojza Zemánek budil respekt i po smrti. Pan Zemánek

byl svého času jeden z nejmladších docentů a pokud by se nestal ten průšvih s tou duchařinou, do dvou roků by byl profesor. A od té doby žije takhle. Bůhví, co v baráku vůbec všechno má... Víš, já si myslím, že ho poznamenala tatínkova smrt. Máma se na něj pak příliš navázala, určitě ji ta nehoda vzala, ale to si buď jistá, že děťátko to pozná. U nás na dětském jsme to vídávali často, jakou paseku udělá tragédie s ženskou, která je těhotná, nebo má malé dítě. Pan Zemánek na to asi doplatil. Rozhodně se ho ale neboj, vypadá sice podezřele, ale znova ti říkám, nikomu by neublížil, za to dám ruku do ohně.“

Soňa seděla jako opařená, takový životní příběh nečekala. Hlavou jí bleskla další scéna. Prosklenými dveřmi vrátnice zprivatizované textilky odchází ředitel v na míru šitém dvouřadovém obleku a na konci ztemnělé chodby se rázem zjeví vysoký brýlatý muž s modrým pláštěm, který v ruce třímá mop a pečlivě vytírá vykachlíkovanou podlahu. Docent a dělá údržbáře. V dobách, kdy českým zemím vládla dělnická třída, to bývalo poměrně časté, mnoho mužů však mezi košťaty a mopy dlelo proti své vůli, za trest, jen pan Zemánek se odlišoval. S každým dalším dnem se rozšiřoval jeho už tak dlouhý pomyslný seznam důvodů, proč byl jiný než ostatní.

Soňa teď už věděla, že ten muž není takový, jakým se zdá na první pohled být. Proto se po rozloučení s paní Milenou už nebála kolem toho stavení projít a naopak si jej celé prohlédla, neznámý tam již nestál. Cestou domů si přehrávala další výjevy z jeho života. Viděla před sebou ramenatého muže, jak – už trochu přio opilý – objednáva velikášským gestem kořalku pro celou hospodu, lokálem se nesou prstonárodní písničky, které rázem vystřídá sborové zvolání „Na Frantu Zemánka!“. Viděla před sebou štíhlou paní Inku, jak hrdě kráčí městem, v jedné ruce nákupní tašku s delikatesami, které se po válce běžně koupit nedaly, v druhé ruce drží dlaň malého chlapce a ženské v sepraných zástěrách ji pozorují z oken a mohou puknout závistí. Viděla před sebou plný přednáškový sál a v něm muže v hnědém saku, který se snaží propojit částicovou fyziku s astrálními světy a podat svědectví o existenci posmrtného života. Představit si uměla i jeho bezbřehý smutek ze smrti maminky a i ponížení po potupném vyhazovu z univerzity. A uměla si představit i jeho deziluzi z přehlíženého povolání údržbáře, ke kterému nikdy nenašel vztah a které mu nikdy nešlo. Před sebou zkrátka viděla kontury života Františka Zemánka. Není všechno zlato, co se třpytí, zároveň však jistojistě platí, že ne každý, kdo budí na první pohled podezření, musí v sobě skrývat postranní úmysly.

Když se Soňa odebírala na lože, ještě jednou si v hlavě přehrála celý rozhovor, který ji odhalil příběh i duši onoho starého pána. Tou dobou usínala i paní Milena, mysle na to, že mohla předat blízké osobě střípek časů dávno minulých. A skutečně, ve stejný okamžik v tom starém domě uléhal i on. Myslel na tu dívku, co kolem jeho domu procházela každý pátek. Tak moc mu připomínala Věru. Jeho Věru, se kterou si slíbili nekonečnou věrnost a stálost v časech dobrých i zlých. Jistě by spolu putovali až dodnes, pokud by mu jeho první i poslední milá neutekla s nějakým mazalem, prý snad akademickým malířem, co do Prahy přivandroval z chalupy! Tak rád by se s tou cizinkou dal do řeči, tušil však, že by to nebylo nejvhodnější a každý další pohled do její tváře by jen přisypal sůl do Františkových starých ran. Někdy je lepší nechat minulost spát, honilo se mu hlavou. To, co se již odehrálo, patří nenávratně minulosti a lidským údělem je zodpovědně prožít budoucnost.

Kromě našich tří hrdinů usínalo celé město a tma se snášela i na městský hřbitov. U zdi nedaleko od malé kapličky leží rodinná hrobka Františkovy rodiny. Zde odpočívá i Alois

Zemánek, narozen 7. ledna 1913 a tragicky zesnul 29. listopadu 1947. Člověk, který mnohým lidem pomohl, některým však dokázal i převelice ublížit. Vyprávět by mohli nejen bývalí kolaboranti, sudetští Němci a čeští fašisté, které po válce udával jako na běžícím páse, ale i nebohý Rudolf Bechyňka. Mladý a nezkušený učitel, který se neprovinil ničím jiným než svou bojácností. Jako kantorský nováček se zalekl okupační moci a o povinných dějinách Tisícileté říše učil možná až příliš horlivě. Plamenným projevem však jen maskoval strach o svou ženu a roční dcerku. Když se velká říše všech Němců odebrala na věčnost a s jejími skutečnými i domnělými přísluhovači se krvavě účtovalo, poslal ho samozvaný prokurátor na popraviště. Cejch zrádce národa poznamenal celou jeho rodinu. Jeho dcera Alena musela navzdory výbornému prospěchu nastoupit místo na střední školu do továrny na šroubky a namáhavá fyzická práce mezi hrdými proletáři těžce poznamenala její fyzické i psychické zdraví. Zemřela v osmapadesáti letech v den druhých narozenin své vnučky Soni.